

Daniel Krman ako symbol v prieniku lokálnej, konfesionalnej a národnej identity (na príklade Myjavy)

Peter Macho

MACHO, P.: Daniel Krman as a Symbol of the Penetration of Local, Confessional and National Identity (Exemplified on Myjava)
SLOVENSKÁ LITERATÚRA 64, No. 1, p. 43 – 62

Key words: symbol, local/confessional/
national identity, secularization, Daniel
Krman, Jozef Miloslav Hurban, Milan
Rastislav Štefánik, Myjava

The paper analyzes the importance and place of evangelical bishop Daniel Krman as a symbol in the local (the inhabitants of town Myjava), confessional (Protestants) and national (Slovaks) identity and memory. It examines folk manifestations, literary production and the societies, institutions and public spaces in Myjava that have adopted Krman's name. The golden age of the institutionalized commemoration of D. Krman may be the first half of the 20th century. To date Krman predominantly functions as a significant confessional symbol, therefore Krmanesque festive culture is also closely related to the clerical and religious life. This symbol was usually pushed out of the context of various secular (public, national) festivals. The literary texts and ceremonial speeches written in the year 1940 (the 200th anniversary of Krman's death) were marked by the resistance of the Lutheran community to the totalitarian regime of the Slovak State: despite the single attempt at the ecumenical understanding of the symbol, the literary image of Krman as a martyr of the evangelical faith became a tool of petrified confessional differences on the local as well as nationwide level.

Kľúčové slová: symbol, lokálna/
konfesionalna/národná identita,
sekularizácia, Daniel Krman, Jozef
Miloslav Hurban, Milan Rastislav
Štefánik, Myjava

Daniel Krman ml. patrí k významným osobnostiam uhorských a slovenských dejín 17. – 18. storočia. Nezmazateľným spôsobom sa zapísal najmä do histórie evanjelickej cirkvi augsburského vyznania, ale aj do literatúry, či širšie chápanej kultúry. Predstavuje symbol konfesionalnej identity a tvorí súčasť historickej pamäti slovenských evanjelikov. To sú všeobecne známe skutočnosti.

Ak chceme Krmana skúmať ako symbol a usilujeme sa zistiť, aké miesto zaujíma v hierarchii ostatných symbolov, musíme sa zamerať na konkrétne prejavy

44 a prax identitnej politiky, ako aj na identifikačné procesy a mechanizmy na rôznych úrovniach – lokálnej, regionálnej, konfesionalnej, (celo)národnej alebo (celo)štátnej.

roč. 64, 2017, č. 1
V tejto súvislosti sa dá pomerne ľahko a rýchle dospieť k poznatku, že takmer každé slovenské mesto má pomenovanú ulicu alebo námestie napr. po Milanovi Rastislavovi Štefánikovi alebo Ľudovítovi Štúrovi. V rámci náhodne zostavenej vzorky pätnástich slovenských miest som si tento predpoklad overil a potvrdil; iba v šiestich prípadoch (Bratislava, Myjava, Trenčín, Žilina, Prievidza, Košice) som zaregistroval aj ulicu s honorifikačno-dedikatívnym urbanonymom *Krmanova ulica*, resp. *Ulica Daniela Krmana*.

K podobnému záveru dospejeme aj pri pohľade na slovenskú pomníkovú scénu, pri skúmaní portrétnej politiky na bankovkách, či poštových známkach, pri skúmaní názvov rôznych inštitúcií a organizácií. Zatiaľ čo napr. portréty Štefánika a Štúra sa dostali na československé a slovenské bankovky viackrát – v rôznych obdobiach a režimoch – platidlá s Krmanovým portrétom by sme hľadali márne. V minulosti, ale aj v súčasnosti existovalo, resp. existuje viac škôl, spolkov a iných inštitúcií, ktoré niesli a nesú mená Štefánika a Štúra,¹ pričom mnohé z nich sú jedinečné z hľadiska svojej celoslovenskej pôsobnosti. Krmanovmu menu sa však takejto „cti“ takmer nedostáva a ak áno, spravidla ide o vcelku ojedinelé prípady, situované takmer výlučne na západnom Slovensku, predovšetkým v myjavskom regióne: už v roku 1924 navrhoval Július Bodnár na stránkach myjavskej regionálnej tlače, aby zriaďovateľ pomenoval meštiansku školu na Myjave po Krmanovi. Poukazoval pritom na skutočnosť, že viaceré školy v širšom okolí Myjavy dostali pomenovanie po významných osobnostiach štátu a národa (Milan Rastislav Štefánik /gymnázium v Novom Meste nad Váhom/, Tomáš Garrigue Masaryk /meštianska škola na Starej Turej, resp. gymnázium v Skalici/, Ľudovít Štúr /gymnázium v Trenčíne/, Ján Hollý /gymnázium v Trnave/).²

Prejavy takéhoto narábania s menami významných historických osobností iba odzrkadľujú skutočnosť, že spoločnosť na jednej strane akceptuje Štúra a Štefánika ako národné symboly, zatiaľ čo Krmanovi sa v jeho posmrtnom živote, resp. vo verejnom živote Slovenska takýto symbolický status spravidla neprisudzuje.

Pochopiteľne, v luteránskom konfesionalnom diskurze sa často akcentoval/akcentuje aj národný rozmer Krmanovej osobnosti – niektoré mediálne produkty v medzivojnovom období ho dokonca ahistoricky a anachronicky označovali za slovenského národovca.

Ak slovenský národ reflektujeme ako dvojkonfesionalné spoločenstvo a predpokladáme, že fenomén *národného* je v slovenskom prostredí okrem iného aj výsledkom prekonávania konfesionalných obmedzení, resp. produktom interkonfesionalného konsenzu, potom aj personálny národný symbol (národný hrdina, prípadne národný mučeník) je taktiež výslednicou tohto konsenzu. Zatiaľ čo

1 V minulosti napr. Štefánikova spoločnosť, Slovenská vysoká škola technická M. R. Štefánika, vojenské jednotky alebo kasárne pomenované po Štefánikovi, Štefánikov tunel pod vrchom Poľana (na slovensko-moravskom pohraničí), Štúrova evanjelická spoločnosť, Spolok československých filozofov Ľudovít Štúr; v súčasnosti napr. bratislavské letisko alebo vysoká vojenská škola v Liptovskom Mikuláši (obidve pomenované po Štefánikovi), početné základné i stredné školy, Hotel Štefánik na Myjave, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV atď.

2 BODNÁR, Július: Meštianska škola Daniela Krmana. In: *Noviny zpod Bradla*, roč. 4, 12. 9. 1924, č. 36, s. 1 – 2.

v prípade Štefánika a Štúra tento konsenzus funguje, Krmanova osobnosť nie je jednoznačne pozitívne reflektovaná a akceptovaná ako „náš“ symbol v oboch konfesijných prostrediach, protestantskom i katolíckom.

Táto danosť sa odvíja od samotného Krmanovho životného príbehu a jeho primárneho „spracovania“ v autentickom konfesijnom prostredí, z ktorého Krman ako reálna osoba pochádzal.

Ako som už naznačil, Štefánik je vnímaný a prijímaný v oboch konfesijných prostrediach ako (celo)národný symbol, ako národný hrdina. Tento symbol disponuje veľkým integračným potenciálom smerom do „vnútra“ množiny predstavujúcej národné spoločenstvo („my“ = Slováci), zároveň však pôsobí „navonok“: emocionálne a symbolicky podporuje demarkačný, rozhraničovací proces vymedzovania sa voči tým, ktorí sú mimo rámca tejto množiny, sú reflektovaní ako „cudzí“, či vyslovene ako „nepriatelia“ („oni“ = Maďari). Tieto komplementárne procesy etnickej integrácie a demarkácie korešpondujú so základným posolstvom naratívu o Štefánikovi: národný hrdina bojoval za „našu“ slobodu, teda za oslobodenie Slovákov spod („tisícročného“) maďarského útlaku. Symbolické reprezentácie Štefánika, sprostredkované napr. knižkami pre mládež, slávnostnými prejavmi, básnickou produkciou atď. podávajú naratív osnovaný na etnickej rovine (Slováci kontra Maďari).

Krman ako symbol však takýmto spôsobom nefunguje, hoci samotná podstata sociálneho mechanizmu, ktorý je s ním spojený, je rovnaká. Nepochybne aj Krman vo svojom druhom, t. j. posmrtnom živote pôsobí na jednej strane ako integrujúci prvok, posilňuje pocit spolupatričnosti a jednoty, ako aj sociálnu súdržnosť; na strane druhej funguje ako nástroj demarkácie, vymedzovania sa voči tým, ktorí nie sú „naši“. Otázka samozrejme znie, kto sú v tomto prípade „naši“, kto sa ukrýva pod označením „my“, teda čo je základným referenčným rámcom pre konštruovanie, etablovanie a fungovanie Krmana ako symbolu.

Problém spočíva v inom ukotvení Krmanovho životného príbehu: základnou sociálnou skupinou, ku ktorej sa viaže, totiž nie je národ, ale konfesijná komunita (slovenskí protestanti). Zatiaľ čo v symbolických reprezentáciách Štefánika sa základný konflikt odohráva po etnickej línii, symbolické reprezentácie Krmana sugerujú podobný konflikt na medzikonfesijných úrovniach („my“ = evanjelici kontra „oni“ = katolíci, resp. rekatolizátori). Aj Krman vo svojom reálnom i posmrtnom živote bojuje za „našu“ slobodu, ale je to sloboda náboženská. Nie je teda martýrom (celého) slovenského národa, ale „iba“ mučeníkom evanjelickej viery.

V skutočnosti však ani v samotnom protestantskom prostredí nie je Krman vnímaný a akceptovaný všade s rovnakou intenzitou. Slovenské evanjelictvo má niekoľko miest pamäti (*lieux de mémoires*), pre ktoré je síce charakteristická silná lokálna a regionálna ukotvenosť, ale výrazným spôsobom ovplyvnili a spoluformovali aj kolektívnu identitu a mentalitu v celoslovenskom kontexte: na západe Slovenska je to napr. krmanovská tradícia, spojená s mestom Myjava a s kopaničiarskym regiónom; na strednom Slovensku, na Liptove je to fenomén Juraja Tranovského a na východe nachádzame naratív tzv. prešovských jatiek, ktorý je spätý s Prešovom a jeho okolím. Pochopiteľne, nemožno tvrdiť, že vo východoslovenskom či prešovskom prostredí by sa Krmanovo meno vôbec nepripomínalo, veď napríklad história prešovského kolégia je spojená aj s cestou

46 Daniela Krmana za švédskym kráľom Karolom XII., ktorú absolvoval na základe poverenia ružomerskej synody. Napriek tomu však artefakty umiestnené vo verejnom priestore Prešova (pamätne tabule na fasáde budovy tohto kolégia) nepripomínajú Krmanovu pamiatku, ale odkazujú na iné osobnosti – Komenského a Hviezdoslava. Najvýznamnejší artefakt v rámci objektu kolégia, umiestnený na nároží tejto budovy, je práve socha pripomínajúca obeť tzv. Caraffovho súdu, teda prešovských jatiak.

Výnimočnosť Daniela Krmana v kontexte dejín Myjavy

Hoci bol Daniel Krman ml. v poradí siedmym farárom evanjelického cirkevného zboru na Myjave, v podstate je v kolektívnej pamäti myjavského (protestantského) obyvateľstva fixovaný ako prvá významná a v istom zmysle zakladateľská duchovná osoba. Dodnes predstavuje ikonickú postavu a symbol Myjavy, bol prvou osobnosťou, ktorá svojou aktivitou a významom ďaleko prekročila nielen chotárne hranice „metropoly pod slamou“, či tzv. kopaničiarskeho regiónu. Príznačne to ilustruje zadná strana obalu novej vlastivednej monografie Myjavy.³

Nachádza sa na nej päťdesiat čiernobielych portrétov významných osobností Myjavy. Sú medzi nimi národovci, kňazi, učitelia, spisovatelia, žurnalisti, politici, právnici, diplomati, vojaci, historici, ľudia od umenia a kultúry, osvetoví pracovníci, ale aj bankári a podnikatelia. Z hľadiska konfesionalnej príslušnosti prevažujú v tomto lokálnom symbolickom panteóne evanjelici nad katolíkmami, čo ilustruje známu skutočnosť, že Myjava patrí k tradičným lokalitám s početnou dominanciou protestantského obyvateľstva. Jednoznačnú prevahu mužských portrétov narúšajú iba tri ženské tváre,⁴ z časového hľadiska žili (takmer) všetky zobrazené osobnosti v 19. a 20. storočí.

Výnimku predstavuje Daniel Krman, jediná zobrazená osobnosť, reálne žijúca v 17. a 18. storočí. Krmanov portrét je umiestnený v strede všetkých ostatných obrázkov. Na rozdiel od ostatných portrétov je farebný a má väčšie rozmery. Tieto atribúty signalizujú Krmanovu výnimočnosť v myjavskom symbolickom panteóne. Pochopiteľne, takto štrukturovanú hierarchiu symbolov môžeme pokladať v prvom rade za prejav autorovho cítenia a vnímania, prípadne reflexie širšieho okruhu ľudí, ktorí sa na príprave publikácie podieľali. V každom prípade sa však tvorcovia monografie takýmto grafickým a vizuálnym usporiadaním množiny významných osobností Myjavy, v ktorom jednoznačne dominuje osobnosť Daniela Krmana ml., snažia ovplyvniť aj svojich čitateľov, teda v prvom rade obyvateľov Myjavy.

Na význam Krmana v minulosti poukazovali viacerí príslušníci svetskej inteligencie i duchovenstva, reflektovali ho z pozície cirkevných či literárnych dejín (napr. Ladislav Pauliny, Jozef Miloslav Hurban, Alexander Lombardini a i.); významné miesto zaujíma D. Krman v textoch prvej vlastivednej monografie Myjavy, ktorá vyšla tlačou v roku 1911.

3 GÁLIK, Ján: *Myjava v obrazoch histórie (1. diel)*. Myjava : vlastným nákladom autora s podporou firmy STAR, spol. s r. o., 2010.

4 Ide o portréty nasledujúcich žien: 1. Albertína Štefániková, matka generála M. R. Štefánika;

2. spisovateľka Zuzka Zguriška, vlastným menom Ľudmila Dvořáková, rod. Šimonovičová;

3. spisovateľka a poetka Anna Lacková-Zora.

Po vzniku Československej republiky prezentoval Július Bodnár v príležitostnej publikácii Krmana nielen ako duchovného vodcu Myjavy, ale aj národne uvedomelého Slováka, ba dokonca aj ako znamenitého diplomata, pričom zdôrazňoval: „(...) v dejinách cirkve i mesta bola doba Krmanova (...) následkom účinnosti, charakteru a vznešenosti (...) Daniela Krmana ako superintendenta stala sa Myjava strediskom celého západno-slovenského evanjelictva.“⁵

Mladý študent, neskôr známy historik Branislav Varsik v myjavskej regionálnej tlači napísal: „Krman svojou veľkou činnosťou má pre celý národ veľký význam, ale najmä pre evanj[elikov], lebo on bol organizátorom celej slovenskej ev[anjelickej] cirkve, on brojil [proti] protireformácii, on vymáhal slobody náboženské, prebúdza a vzdelával ľud. Najväčší význam má pre nás, Myjavu a okolie, pretože jeho účinkovanie sa väčšinou dialo na Myjave a okolí, a preto keby jeho nebolo bývalo, ktohovie či by nás nebola pohltila silná vlna protireformácie.“⁶

V roku 1940, kedy si evanjelická cirkev pripomínala 200. výročie Krmanovej smrti, dozorca myjavského cirkevného zboru Ján Bradáč vo svojej prednáške nezabudol pateticky zdôrazniť, že „pôsobenie Krmana na Myjave robí[lo] obci i cirkvi zvučné meno. Myjava bola vyzdvihnutá v tej dobe svojej najvyššej slávy nad iné okolité obce, bola ona pôsobením Krmanovým žiarivým majákom slovenského evanjelického sveta, rozlievajúcim svetlo ducha na všetky strany.“⁷

Ako vidno, Krmanovi sa pripisovala nielen záchrana luteránskej viery a identity, resp. zachovanie a pretrvanie existencie evanjelickej komunity v tejto časti Slovenska, ale náležite sa vyzdvihoval aj význam Krmanovej osobnosti pre samotnú Myjavu.

Pri porovnaní Myjavy s inými mestskými lokalitami v širšom okolí (predovšetkým slobodné kráľovské mestá Skalica, Trenčín, Trnava) si treba uvedomiť, že pôvodne bola iba poddanskou obcou, resp. zemepanským mestečkom (oppidum) bez výraznejších mestotvorných prvkov. Mestský vzhlad začala nadobúdať až v päťdesiatych rokoch 19. storočia, dovtedy aj myjavské centrum pripomínalo iba dedinu. Oficiálny štatút mesta však Myjava získala až v roku 1948 pri príležitosti 100. výročia hurbanovského povstania.⁸ Práve preto domáci historici či publicisti vysoko oceňovali krmanovskú éru v dejinách Myjavy: skutočnosť, že bola v 18. storočí istý čas sídlom superintendenta-biskupa, zvyšovala prestíž kopaničiarskej metropoly medzi ostatnými mestami západného Slovenska.

Daniel Krman v lokálnej pamäti

Po Krmanovej smrti sa pamiatka tohto výnimočného kňaza a superintendenta udržiavala nielen v kolektívnej pamäti evanjelického duchovenstva či svetskej inteligencie, ale v lokálnom rámci Myjavy pretrvávali aj pamäťové stopy v podobe chotárnych názvov. Túto skutočnosť zachytil vo svojej básnickej skladbe *Myjava*

5 Minulosť Myjavy. In: BODNÁR, Július (zost.): *Dr. Milan R. Štefánik a jeho prvý pomník na Myjave*.

K slávnosti odhalenia pomníka dňa 10. júla 1921. roku vydala Telocvičná jednota Sokol na Myjave, s. 78, 79.

6 B. V. [= Branislav Varsik]: Daniel Krman. Život, dielo a význam (dokončenie). In: *Noviny zpod Bradla*, roč. 2, 18. 8. 1922, č. 33, s. 1 – 2.

7 BRADÁČ, Ján: *Prednáška o superintendentovi Danielovi Krmanovi (K 200-ročnej pamiatke jeho mučeníckej smrti) 1740 – 1940*. Myjava : Daniel Pažický, 1940, s. 35.

8 GÁLIK, Ján: *Myjava v obrazoch histórie – druhý diel*. Myjava : vlastným nákladom autora s podporou firmy STAR, spol. s r. o., 2013, s. 54.

*„Nad Petráši je Kržlje zklčované,¹⁰
Pri Krmanovej niekdi kopanici;
To mijavskému ľudu bude známé.
Po náboženskej búrce a víchrici;
Tam po stodolách Krman biskup kázal,
Potom Mijave vjac sa ňeukázal!“¹¹*

Vo vysvetľujúcej poznámke Trokan dodáva: „Ten pekni háj (knazové brehi), lúki, role, ktoré mijavskí kat[olícki] farári držia, mal niekdi Krman knaz ev[anjelický] a biskup na Mijave známi, ktorí v prehánkách za vjeru toho času, v Kržloch chite- ní, do Prešporka odvedení bol a v žalári zesnul.“¹²

Na inom mieste tohto básnického textu kontextualizuje Krmana s Hurbanom, pričom historické udalosti, spojené s obidvoma osobnosťami, v myjavskom prostredí aj konkrétne lokalizuje:

*„Hen sú pamatné dva susedské domi,
Ten Kubovčákov z časov Krmanových,
Známi z cirkevnej bjedi a pohromi;
Druhí Kolénich z vekov Hurbanovích:
V tomto zasadla tá národná rada,
Pri tamtom bola o Krmana zvada.“¹³*

V prvom prípade išlo o dom myjavského obyvateľa Kubovčáka (niektoré zdroje ho označujú ako strážmajstra),¹⁴ v ktorom sa 5. septembra 1729 spolu s vojakmi usídlilo stoličné vyslanstvo z Nitry. Na základe kráľovského príkazu malo zatknúť Václava Mlynára, pôvodne moravského katolíka, podozrivého zo zločinu apostázy, ktorý utiekol na Myjavu, kde ho Krman údajne liečil z posadnutosti a prijal do zväzku evanjelickej cirkvi. Proti Mlynárovmu zatknutiu vypukla na Myjave vzbura, ktorá sa nakoniec stala osudnou aj Krmanovi: vrchnosť ho okrem iného obvinila z iniciovania tejto rebélie a v konečnom dôsledku ho po zdĺhavom súdnom procese priviedla do žalára, v ktorom zotrval až do konca svojho života. V Kubovčákovom dome bol Mlynár po svojom zatknutí uväznený, na tento objekt smeroval aj útok

9 *Mijawa s novím vekom. Básen we čtírech zpewoch od Jána Trokana, rodom Mijawana* [ďalej len: *Mijawa s novím vekom*]. W Skalici, písmom a tlačiwo Fr. X. Škarnicla a Sinow, 1851.

10 Petrášia [Petrášovia], Kržle = myjavské osady-kopanice.

11 *Mijawa s novím vekom*. W Skalici, písmom a tlačiwo Fr. X. Škarnicla a Sinow, 1851, s. 10.

12 V pôvodnom Trokanovom texte sa táto poznámka pod číslom 14 nachádza na s. 145. Podobným spôsobom zaznamenáva existenciu ľudových chotárnych názvov aj prvá vlastivedná monografia Myjavy: „Pod Brestovcom sú ‚Brestovské lúky‘, niže na ľavom brehu rieky je ‚Kňazova kopanica‘ alebo ‚Kňazové brehy‘, ináč ‚Hájom‘ menovaná. Bol to voľakedy majetok ev. farárov. Ľud tomu hovori ‚Kňazov háj‘ alebo ‚Krmanov háj‘“ (BODNÁR, Július (zost.): *Myjava*. Myjava : Daniel Pažický, 1911, s. 14).

13 *Mijawa s novím vekom*. W Skalici, písmom a tlačiwo Fr. X. Škarnicla a Sinow, 1851, s. 27.

14 L. Szimonidesz označuje príslušný dom, v ktorom bol uväznený a z ktorého bol vzbúreným myjavským obyvateľstvom vyslobodený V. Mlynár, ako príbytok strážmajstra. SZIMONIDESZ, Ludovit: *Proces s Danielom Kmanom*. Liptovský Sv. Mikuláš : Tranoscius, 1940, s. 22.

myjavského davu, ktorý ho chcel vyslobodiť. Trokanova formulácia, že pri tomto dome bola „o Krmana zvada“, nie je teda celkom presná.

V druhom prípade išlo o dom Anny Kolényovej, vdovy po evanjelickom farárovi Samuelovi Kolénym. V jej domácnosti sa stretávali slovenskí študenti, podporovala ochotnícke divadelné predstavenia a v roku 1848 poskytla svoj príbytok za sídlo Slovenskej národnej rady.

Trokan tak prostredníctvom svojho básnického textu vyzdvihuje vo verejnom priestore Myjavy okrem evanjelického kostola¹⁵ dva objekty, Kubovčákov dom a kolényovský dom, v ktorých sa odohrávali tzv. veľké dejiny. Obidva domy symbolicky spája s bojom za náboženskú a národnú slobodu. Uvádza, že ide o susedné domy, počas jeho života teda stáli ešte obidva objekty. Do súčasnosti sa však zachoval len kolényovský dom, ktorý bol v rokoch 1967 – 1968 prebudovaný a rozšírený pre potreby Múzea Slovenských národných rád.

Myjavské evanjelické obyvateľstvo malo takpovediac každodenne pred očami najdôležitejší objekt pripomínajúci Krmanovu pamiatku: pôvodný evanjelický kostol, ktorý bol postavený práve počas Krmanovho pôsobenia na Myjave. Po odsúdení a uväznení D. Krmana nasledovalo potrestanie účastníkov myjavskej vzbury a zrušenie evanjelického cirkevného zboru. Kostol evanjelikom odobrali a do trvalej držby ho získala rímskokatolícka cirkev. Na jeho fasáde však zostal pamätný nápis, ktorý v skratke pripomína nielen históriu tohto chrámu, ale je na ňom zvečnené aj Krmanovo meno.¹⁶ V ľudovom podaní myjavskí luteráni tento „starý“, dnes katolícky kostol, označovali ako Krmanov chrám.

Po vydaní Tolerančného patentu obnovila evanjelická cirkev na Myjave svoju činnosť,¹⁷ veriaci si postavili nový kostol, spočiatku bez veže.¹⁸ Tú k nemu pristavili až v rokoch 1854 – 1855. Veľmi rýchle sa stala nielen dominantou mestečka, ale na dlhé desaťročia aj najvyššou stavbou Nitrianskej župy. Najvýznamnejšie symboly Myjavy – fyzický objekt evanjelického kostola s vysokou vežou a duchovný symbol Daniela Krmana, osobnosti, ktorá podobne ako myjavská veža, vysoko prečnievala nad bežný priemer ľudských schopností a vlastností – však paradoxne nespájajú autentický vzťah, keďže tento kostol bol postavený štyridsaťpäť (a veža stopäťnásť) rokov po Krmanovej smrti.

Úcta ku Krmanovi, ochrana pamiatok a rôznych artefaktov spojených s jeho osobou, tvorí súčasť dejín Myjavy, ale aj individuálnych životných príbehov. Tak napríklad vieme, že po vzniku Matice slovenskej daroval myjavský pytlíkár Štefan Hatala tejto celonárodnej inštitúcii Krmanovu Bibliu z roku 1696.¹⁹ Miestna evanjelická fara

15 J. Trokan uvádza ako hlavnú dominantu a symbol Myjavy evanjelický kostol. Treba si však uvedomiť, že to bol chrám postavený až po vydaní Tolerančného patentu, ktorý reguloval a limitoval výstavbu a vzhľad nekatolíckych sakrálnych objektov: bol bez veže. V čase písania a knižného vydania Trokanovej básnickej skladby ešte stále nemal vežu, postavili ju až v r. 1854 – 1855.

16 Preklad latinského nápisu pozri napr. v publikácii GÁLIK, Ján: *Myjava v obrazoch histórie (I. diel)*. Myjava : vlastným nákladom autora s podporou firmy STAR, spol. s r. o., 2013, s. 46.

17 Prvým farárom obnoveného evanjelického cirkevného zboru na Myjave sa stal Juraj Jozeffy. Priam symbolický rozmer mal v myjavskom prostredí jeho pôvod, keďže Jozeffyho matka bola vnučkou Daniela Krmana.

18 Keďže kostol nemohol mať vežu, Myjavčania na streche svojho svätostánku umiestnili pozláteného kohúta. Ten im podľa J. Gálíka pripomínal „vežu odňatého chrámu, keďže sa pôvodne – až do roku 1731 nachádzal na veži tohto chrámu. Takto si zároveň pripomínali Daniela Krmana“ (GÁLIK, Ján: *Myjava v obrazoch histórie (I. diel)*. Myjava : vlastným nákladom autora s podporou firmy STAR, spol. s r. o., 2013, s. 81).

19 Tamže, s. 155.

50 uchovávala s pietou veľkú vzácnosť – zlatý kalich zdobený perlami, ktorý údajne používal Krman pri prisluhovaní Večere Pánovej. Koncom 19. storočia ho náhodne vyorali na poli myjavského obyvateľa Samuela Jurenku. Predpokladalo sa, že v nepokojných časoch rekatolizácie Myjavy koncom 17. storočia chcel niekto kalich pravdepodobne ukryť, preto ho zakopal do zeme.²⁰ Menej dobrodružné či menej romantické, no o to logickejšie vysvetlenie poskytuje dobový prameň z 19. storočia: protokol kanonickej vizitácie z roku 1876 uvádza, že kalich sa „stratil v tých časoch, keď sa Krman r. 1699 pred úradnou mocou, ktorou prišli katolíci odoberať Myjavanom kostol, skrýval tu a tam po kopaniciach, poťažne, že ho v tých časoch zlodeji ukradli z kostola a potom ztratili.“²¹

Aký veľký význam sa pripisoval v prostredí luteránskej inteligencie artefaktom pripomínajúcim Krmana, možno ilustrovať na príklade stolíka, vyrobeného z údajnej Krmanovej lipy: dal ho vyhotoviť myjavský kaplán Daniel Sloboda, od roku 1837 pôsobiaci ako evanjelický farár na moravskom Valašsku (Rusava). Po jeho smrti manželka-vdova Henrieta, rod. Martešíková,²² dcéra myjavského národovca a učiteľa Jána Martešíka, stolík uchovávala ako vzácnu relikviu a mienila ho darovať myjavskej evanjelickej cirkvi: nachádzal sa na ňom nápis vlastnoručne vyhotovený Slobodom. Informoval o tom, že stolík bol vyrobený z dreva lipy, ktorú Krman zasadil pri hornom (dnes katolíckom) kostole okolo roku 1710, a ktorú zoťali v roku 1835. Druhý nápis, ktorý na ňom zanechal stolársky majster Michal Schulc, hlásal, že stolík bol vyrobený v jeho dielni roku 1836. Sloboda ho dal teda vyrobiť pred svojím odchodom na Moravu, kde mu pripomínal Krmana i Myjavu.²³

Krmanovo meno preživalo nielen v ľudovej tradícii v podobe chotárnych názvov, v rôznych budovách/stavbách, v prírodných pamätihodnostiach, ale aj v inštitucionalizovanej podobe kultúrnej pamäti, ktorú udržiavala knižná produkcia,²⁴ ale predovšetkým kostol a škola.

Záujem myjavského učiteľstva o historickú osobnosť Daniela Krmana v predprevratovej dobe ilustruje Július Bodnár. V roku 1919 v rámci pohrebnej rozlúčky s učiteľom Michalom Šimonovičom poznamenal, že tento dlho pátral po Krmanovom portréte a zaoberal sa myšlienkou postaviť slávnemu biskupovi na Myjave pomník. Hoci pochádzal zo Skalice, úplne zrástol s myjavským prostredím: „*Aj tento posledný [z trojice myjavských učiteľov-národovcov²⁵] jak šťastne bojoval, / a našu Myjavu tak si zamiloval, / za ňu žil, za ňu mrel a jej sa posvätil, / by jej Krmanovskú slávu prinavrátil.*“²⁶

20 BODNÁR, Július (zost.): *Myjava*. Myjava : Daniel Pažický, 1911, s. 69.

21 LACKO, Ján: Dvestoročná pamiatka uväznenia biskupa Daniela Krmana. In: *Tranovský evanjelický kalendár*, 1929, s. 93.

22 Henrieta Slobodová, rod. Martešíková bola druhou manželkou D. Slobodu. Prvý raz sa oženil s Júliou Jurkovičovou, dcérou Samuela Jurkoviča a sestrou Anny Jurkovičovej, vyd. Hurbanovej (Sloboda bol teda švagrom Jozefa Miloslava Hurbana).

23 BODNÁR, Július (zost.): *Myjava*. Myjava : Daniel Pažický, 1911, s. 72.

24 V rámci knižnej produkcie odkazujem najmä na Bodnárovu monografiu Myjavy z r. 1911. Jej vydanie síce predstavovalo významný edičný čin, ale je otázne, či v masovom meradle ovplyvňovala lokálnu pamäť na Krmana. Išlo totiž o reprezentatívne a odborné dielo s poznámkovým aparátom, cenovo menej dostupné bežnému obyvateľovi Myjavy.

25 Alexander Janko (zomrel v ruskom zajateckom tábore r. 1915), Vladimír Lajda (zomrel r. 1918), Michal Šimonovič (zomrel r. 1919).

26 [BODNÁR, Július]: *Verše, ktoré pri poslednej počestnosti v Pánu zosnulého Michala Šimonoviča, ev. a. v. kantora-učiteľa cirkve ev. myjavskej povedal Július Bodnár, ev. farár bukovský*. Myjava, [1919], s. 5.

Skutočnosť, že krmanovskú tradíciu miestni učitelia na evanjelickej cirkevnej ľudovej škole programovo vstúpili do hláv školop povinnej mládeže, potvrdzujú napr. spomienky akademického maliara Štefana Bednára: „Pravdaže, podľa predpisu vyučovali aj maďarské dejiny a vlastivedu, ale všetky tie histórie Arpádovcov nás nevelmi zaujímali. Zato cirkevné dejiny vedeli učitelia podať tak, že ich spojili s dejinami národnými, a tak sa tam akosi vpratal napríklad Cyril a Metod i s Veľkomoravskou ríšou, aj Matúš Čák a Ján Jiskra a pochopiteľne husitské hnutie; najmä však myjavská história Krmanovcov a napokon história hurbanovského povstania. Napokon krmanovská a hurbanovská história bola na Myjave veľmi živá, a preto aj v domácnosti sa každé myjavské decko dozvedelo dosť o týchto aj o iných našich rebelantských predkoch.“²⁷

V medzivojnovom období sa dokonca na stránkach cirkevnej tlače objavila povesť o Krmanovi. Autorka príspevku vyslovene upozorňovala, že ide o pôvodne folklórne prozaické rozprávanie: „chcem vám (...) [povešť o Krmanovi] porozprávať tak, ako som ju počula rozprávať od našich starých matiek. Je v nej mnoho obrazného, mnoho pridaného a vymysleného... ale rozprávka i takto nám je cenná. Dokazuje, že Krman i po stáročiach žije v pamäti nášho ľudu a stáva sa aj legendárnou postavou.“²⁸

V podstate ide o prerozprávanie skutočnej historickej udalosti zo života D. Krmana i z dejín Myjavy: príbeh o tom, ako z Moravy prišiel na Myjavu Václav Mlynář a chcel, aby ho Krman vyliečil z posadnutosti diablom. Je pravdepodobné, že obsahové jadro tejto povesti má svoj pôvod v kolektívnej pamäti myjavských protestantov 18. storočia – veď predstavovalo kľúčovú udalosť, od ktorej sa následne odvíjalo dočasné víťazstvo rekatolizácie, konfiškácia kostola a zrušenie evanjelického cirkevného zboru. Podrobnosti a detaily, ktoré publikovaný text povesti obsahuje, ale aj samotná jeho štruktúra a posolstvo príbehu však vyvolávajú viaceré otázky. Zdá sa, že pod výsledný tvar tohto povestového textu, ktorý miestami nadobúda podobu moralizujúco-didaktického útvaru, sa podpísali literárne a iné ambície autorky; na druhej strane môžeme predpokladať, že publikovaná podoba povesti je ovplyvnená tými verziami krmanovského naratívu, s ktorými sa myjavskí veriaci mohli stretnúť v 20. storočí v podobe prednášok, publikácií, slávnostných prejavov či kázni.

Predpokladám, že folklórne rozprávanie o Krmanovi mohlo byť ovplyvnené (aj) publikáciou Michala Zsilinszského *Život a diela Daniela Krmana, evanj. biskupa 1663 - 1740*. Tento titul vyšiel v roku 1901 v preklade Daniela Bacháta-Dumného nákladom Zpěvníkovéj základiny v známej Bežovej tlačiarňi,²⁹ evidentne bol teda určený pre širšiu luteránsku verejnosť ako populárne čítanie. Preto by bolo zaujímavé zistiť v akej miere bol tento spis rozšírený v myjavskom prostredí.

Určitý rušivý moment však predstavuje nesúlad v znení mena spomínaného Moravana, ktorý sa prišiel ku Krmanovi liečiť a ktorého nakoniec Krman prijal do evanjelickej cirkvi. V Bachátovom preklade Zsilinszského knihy sa toto meno

27 BEDNÁR, Štefan: Rozprávania o Myjave môjho detstva. In: FABRY, Rudolf a kol.: *Myjava našej jari*. Bratislava : Obzor, 1968, s. 125.

28 MILICA: Myjavská povesť o Danielovi Krmanovi. In: *Tranovský evanjelický kalendár na rok 1935*, s. 112 - 118 (citát s. 112).

29 ZSILINSZKY, Michal: *Život a diela Daniela Krmana, evanj. biskupa 1663 - 1740*. Senica, 1901.

52 uvádza ako Vencel Mlynárik, zatiaľ čo text povesti publikovaný v roku 1935 uvádza meno v súlade s moderným prepisom používaným v medzivojnovom období, teda Václav Mlynář. Ak si odmyslíme pochybnosti, či ľudové podanie dokázalo zachovať autenticky znejúce meno historickej, ale inak epizodickej osoby, potom sa pred nami vynárajú dve možnosti interpretácie: 1/ že autorka upravila, dotvorila text povesti okrem iného aj tým, že uviedla skutočnú, pravú, ale v historickej spisbe novšie používanú verziu mena tohto Moravana; 2/ že autorka prevzala príbeh od „našich“ starých materií aj s presným znením mena spomínaného Moravana (teda nie Mlynárik, ani Mlynár, ale Mlynář), z čoho by sa dalo dedukovať, že povestový naratív bol už pred publikovaním ovplyvnený a infiltrovaný najnovšími produktmi krmanofilského bádania, resp. pestovania Krmanovej pamiatky (Branislav Varsík, Karol Goláň, Ján Bradáč, Ján Lacko a i. – všetci títo autori sa totiž zmieňujú o Václavovi Mlynářovi).³⁰

Myjava – Krmanovo mesto?

V medzivojnovom období bola Myjava často označovaná ako Krmanovo mesto. Napriek tomu sa sporadicky objavovali hlasy pripomínajúce skutočnosť, že nielen širšia slovenská verejnosť takmer nič nevie o tom, čo Krman znamenal pre Slovensko. V miestnej cirkevnej tlači nemenovaný autor ešte v roku 1939 predpokladal, že „nie každý z nás bude vedieť, kto bol Daniel Krman.“³¹

Pritom sa obdobie prvej Československej republiky a Slovenského štátu môže na prvý pohľad javiť ako zlatý vek krmanofilskej politiky pamäti v myjavskom prostredí, keďže Krmanovo meno bolo prítomné takmer všade. Pomenovali po ňom nielen meštiansku školu a knižnicu, ale aj študentský spolok (Krmanov kruh študujúcej mládeže na Myjave), ktorý deklaroval svoju príchylnosť k významným postavám Myjavy: „Myjavská študujúca mládež ustavične snažila sa kráčať v tom smere, ktorý jej ukázali slávni predkovia, rodáci: Krman, Hurban a Štefánik.“³²

Krmana si v roku 1930 zvolil za svojho symbolického patróna 181. odbor Slovenskej evanjelickej jednoty, čo sa pochopiteľne odrazilo aj v jeho názve. V roku 1939 začal vychádzať cirkevnozborový časopis *Dedictvo Krmanovo*, v nasledujúcom roku bol položený základný kameň myjavského sirotinca (*Krmanov dom lásky*) a meno slávneho superintendenta-biskupa preniklo do urbanonymnej nomenklatúry (*Námestie Daniela Krmana*). Dokonca prebiehala aj finančná zbierka na postavenie Krmanovho pomníka, ktorý mal stáť na spomínanom námestí, k realizácii však nakoniec nedošlo.

V medzivojnovom období sa vyskytlo niekoľko slávnostných príležitostí, pri ktorých bol Krman v myjavskom prostredí s väčšou alebo menšou intenzitou pripomínaný (1923 vysviacka nových zvonov, 1925 kanonická vizitácia biskupa Samuela Zocha, 1929 seniorálny konvent, 1933 celoslovenský zjazd evanjelickej

30 Pre porovnanie: A. Lombardini pripomína s odvolaním sa na staršie práce cirkevných historikov, že v roku 1729 prišiel ku Krmanovi „istý Ladislav Mlynár (Wenzel), ktorý sa jak u Hornýánszkeho tak u Schmala Wencel Mlinarius nazýva, rodom z Moravy“ (LOMBARDINI, Alexander: Slovenský Plutarch. Daniel Krman. In: *Slovenské pohľady*, roč. 6, 1886, č. 12, s. 274).

31 Historický kútik. In: *Dedictvo Krmanovo*, roč. 1, 1939, č. 1 – 3, s. 12.

32 ZIMA, Štefan: Z činnosti študujúcej mládeže na Myjave. In: *Slobodný Slováč*, roč. 3, 17. 1. 1920, č. 3, s. 3.

mládeže³³ a i.). Vo väčšine prípadov išlo o cirkevno-náboženské podujatia lokálneho, regionálneho alebo celoslovenského charakteru. Sebaprezentácia Myjavy sa pri nich často niesla v znamení predstavy o kontinuite a kompatibilitě zápasov za národnú a náboženskú slobodu, ktorú vyjadrovala symbolická triáda historických osobností *Krman – Hurban – Štefánik*.

Výnimočnú udalosť v cirkevno-zborovom živote myjavských luteránov predstavovala slávnosť vysviacky dvoch nových zvonov: vyplnili medzeru po zvonoch, ktoré na armádne účely zrekviroval rakúsko-uhorský štát počas prvej svetovej vojny. Veľkolepá oslava začala prevozom zvonov z brezovskej železničnej stanice a skončila ich osadením na myjavskej chrámovej veži a slávnostnými bohoslužbami. Zvony mali symbolizovať národnú a náboženskú slobodu, preto väčší z nich myjavská cirkev pomenovala *Štefánik*. Na jeho plášti sa nachádzal Štefánikov portrét s nápisom: „Na pamiatku oslobodenia Slovenska zpod tisícročného jarma z dobrovoľných obetí ev. aug. vyzn. myjavských veriacich tu doma i v Amerike r. P. 1923.“ Druhý zvon bol menší a dostal meno *Krman*. Nápis na jeho plášti znel: „Cirkev ev. aug. vyzn. myjavská ku pamiatke svojmu vernému pastierovi a mučedníkovi.“³⁴

Slávnostnú kázeň v myjavskom chráme, ktorá sa skladala z dvoch častí, predniesol brezovský farár a nitriansky konsenior Ján Lichner: v prvej časti sa zamerával na otázku vernosti kresťana voči cirkvi a Bohu, pričom mu za vzor kázňového textu poslúžila práve osobnosť biskupa Daniela Krmana. V druhej polovici kázne hovoril o vernosti k národu: v nej zdôraznil príklad Milana Rastislava Štefánika.³⁵

Za zmienku stojí skutočnosť, že táto cirkevno-náboženská slávnosť bola zakomponovaná do štruktúry osláv 28. októbra, teda štátneho sviatku, pripomínajúceho národné oslobodenie a vznik republiky.

Takéto riešenie nebolo celkom obvyklé, skôr naopak. Tendencia vytesňovania Krmana z množiny „našich“ významných predkov pri podujatiach sekulárneho charakteru je viac než zrejmé. Napríklad pri návšteve prezidenta republiky T. G. Masaryka na Myjave v roku 1921 sa Krmanovo meno vôbec nespomínalo: obraz *hrdinskej Myjavy* bol v slávnostných prejavoch konštruovaný prostredníctvom národných symbolov, teda Hurbana a Štefánika. Podobný scenár nachádzame aj pri iných podujatiach. Na ilustráciu môže poslúžiť slávnosť začatia výstavby Štefánikovho tunela pod vrchom Poľana v roku 1923. Tejto slávnosti sa zúčastnili viacerí vysokí štátni činitelia vrátane ministra poľnohospodárstva Milana Hodžu. Ten vo svojom prejave naozaj prezentoval vybudovanie tunela a železnice, ktorá mala na trati Nové Mesto nad Váhom – Myjava – Veselí nad Moravou spojiť Slovensko s českými krajinami, ako završenie boja hurbanovských dobrovoľníkov, ktorý sa odohral na neďalekom Poriadí v roku 1848. Nezabudol zdôrazniť, že medzi dobrovoľníkmi, ktorých Hurban viedol, boli nielen Slováci, ale aj Česi a Moravia. Samotná oslava bola zakončená návštevou oficiálnych hostí pri Štefánikovom

33 Podrobnejšie pozri napr. v príspevku GOLÁŇ, Karol: Národné a historické poslanie Myjavy. In: *O Krmanovom meste a okolí. Dvanásť sjazd evanjelickej mládeže v dňoch 28. – 30. júna 1933 na Myjave*. Myjava : Daniel Pažický, 1933.

34 BODNÁR, Július: Myjavské zvony. In: *Noviny zpod Bradla*, roč. 3, 19. 10. 1923, č. 43, s. 1.

35 Slávnosť posvätenia zvonov a opraveného organu ev. a. v. cirkve myjavskej. In: *Noviny zpod Bradla*, roč. 3, 2. 11. 1923, č. 45, s. 1–2.

54 hrobe na Bradle. Prítom je opäť príznačné, že Daniel Krman, resp. jeho meno, sa nevyskytlo ani v symbolických rituáloch, ba ani v slávnostných prejavoch rečníkov.

Pre objektivnosť treba uviesť, že myjavská tlač sa usilovala množinu symbolov, ktoré sa v rámci tejto oslavy využívali na historicko-ideologickú legitimizáciu československej jednoty, rozšíriť aj o Krmana;³⁶ v tomto prípade však môžeme hovoriť len o osobnej iniciatíve redaktora *Novín zpod Bradla*, evanjelického farára Júliusa Bodnára.

Prítomnosť alebo absenciu Krmana v spomínanej množine symbolov ako legitimizačných nástrojov je možné interpretovať z aktuálnej pozície, v akej sa nachádzali konkrétni aktéri komunikujúci s myjavskou verejnosťou: rétorika oficiálnych slávnostných rečníkov vychádzala z perspektívy štátu a národa, narábali teda so symbolmi, ktoré pokladali za národné. J. Bodnár v novinách vystupoval ako obhajca lokálnych záujmov.³⁷ Jeho interpretácia teda primárne vychádzala z perspektívy Myjavy, jej histórie a aktuálnych potrieb. Je preto pochopiteľné, že siahol aj po Krmanovi, veď ten bol v myjavskom evanjelickom prostredí, v prieniku lokálnej, konfesionalnej a národnej identifikácie sekundárne vnímaný aj ako národný symbol.

Na Myjave si jednotlivé subjekty a štruktúry občianskej spoločnosti ako-by rozdelili symbolickú agendu: zatiaľ čo svetské spolky, napr. Telovýchovná jednota Sokol „obhospodarovali“ symbol Štefánika, ktorému v roku 1921 postavili aj prvý pomník na Myjave, Krman sa stal súčasťou symbolickej agendy miestneho evanjelického cirkevného zboru. Uvedené rozdelenie „sfér vplyvu“ samozrejme nemožno chápať absolútne, v každom ohľade však posilnilo odštartovaný proces kategorizovania symbolov, ako som to naznačil už vyššie.

Z tohto hľadiska je poučné uvedomiť si paradoxnú skutočnosť, že totiž myjavský cirkevný zbor svoj väčší zvon nepomenoval po Krmanovi, akoby sa dalo logicky predpokladať, ale po Štefánikovi, teda po národnom hrdinovi. Nacionalizácia a sekularizácia tak poznačili aj štruktúru a hierarchiu lokálnych symbolov Myjavy.

Triáda *Krman – Hurban – Štefánik*, zostavená z troch uzlových bodov kolektívnej pamäti myjavského obyvateľstva, bola často artikulovaná ako schematické vyjadrenie určitého historicko-ideologického kontínuu. V redukovanej podobe predstavovala historický vývoj, priebeh tzv. veľkých dejín v kontexte malého mesta, resp. obce. Na konci tejto schémy stojí Štefánikovo meno ako stelesnenie vyvrcholenia dejín v podobe národného oslobodenia a vydobytia štátnej

36 Pozri úvodník BODNÁR, Július: Veľký deň Myjavy a jej okolia. In: *Noviny zpod Bradla*, roč. 3, 6. 7. 1923, č. 28, s. 1 – 2.

37 Zdôrazňoval veľký prínos vybudovania železničného spojenia medzi Slovenskom a Moravou pre ďalší rozvoj Myjavy. Posolstvo jeho novinového článku sa dá zjednodušene vyložiť takto: to, čo dnes na Myjave robíme my, Krmanovi potomkovia v rovine dopravnej infraštruktúry, robil Krman počas svojho života v 18. storočí v rovine duchovnej „infraštruktúry“. Zdanlivo komická Bodnárova interpretácia má paralelu v menej absurdnej, no o to pragmatickejšej interpretácii a argumentácii prostredníctvom symbolov Hurbana a Štefánika v kontexte úsilia o vybudovanie železničného spojenia medzi Myjavou a Brezovou pod Bradlom s prepojením na Záhorie a Bratislavu. Táto požiadavka sa odvolávala na sťažený rozvoj cestovného ruchu v spojitosti s hlavným turistickým cieľom regiónu, Štefánikovou mohylou na Bradle. Je opäť len príznačné, že ak sa okrem Štefánikovho mena v niektorých dokumentoch argumentovalo aj Hurbanom, Krmanovo meno by sme v nich hľadali márne. Komunikačné, hospodárske a sociálne aspekty výstavby železnice jednoducho nekorešpondovali so štruktúrou obrazu/obrazov Krmana, ktoré sa vyprofilovali v pamäti slovenskej spoločnosti.

samostatnosti. Všetky tri osobnosti boli v reálnom živote protestantského pôvodu, všetci traja pochádzali z farárskych rodín. Krman, ktorého meno stojí na začiatku tejto pomyselnej osi, pôsobil ako evanjelický kazateľ a superintendent; Hurban bol podobne ako Krman nielen kňazom, ale istý čas – po smrti Karola Kuzmányho – aj suprintendentom-biskupom; v podstate jedine Štefánik mal z tejto symbolickej trojice „nefarársku“ profesiu. Svojím povoláním, aktivitami i životným štýlom a posmrtné aj symbolickým fungovaním predstavuje na načrtnutej osi „najsekulárnejší“ prvok. Schematické vyjadrenie historického vývoja ukotveného v lokálnom rámci Myjavy je teda v podobe triády aj vyjadrením postupujúcej sekularizácie, ktorá sa navonok prejavuje ako nacionalizácia.³⁸

Krman stelesňoval v rámci uvedenej triády prvok, ktorý bol najmenej poznačený sekularizáciou. Ako mučeník evanjelickej cirkvi, ktorý sa počas rekatolizácie ocitol vo väzení Bratislavského hradu a do poslednej chvíle svojho života odolával rekatolizátorom, stelesňoval vernosť a stálosť vo viere. V posmrtnej úlohe symbolického integrátora konfesionalnej jednoty a súdržnosti dostal veľkú príležitosť na scéne veľkých dejín v roku 1940, kedy si luteránske spoločenstvo pripomínalo 200. výročie jeho smrti. Stalo sa tak v druhom roku existencie Slovenského štátu a ľudáckeho režimu.

„Nedovolíme, aby sa dejiny opakovali!“

Týmto slovami vítal 29. septembra 1940 miestostarosta Samuel Kovarčík biskupa západného dištriktu Samuela Štefana Osuského pred myjavským evanjelickým chrámom v deň konania slávnostných služieb Božích, ktoré sa mali konať na počesť Krmanovej pamiatky. Mal tým na mysli údajné odhodlanie myjavských veriacich nedopustiť podobný vývoj udalostí, ako v roku 1729, kedy súčinnosť panovníka, katolíckych cirkevných štruktúr a nitrianskej stoličnej vrchnosti viedla k doživotnému uväzneniu Krmana a k zrušeniu náboženskej slobody Myjavy. Vládna moc Slovenského štátu plánovala uprostred 20. storočia postupovať podobne: chcela odstrániť autonómiu evanjelickej cirkvi a podrobiť ju štátnej kontrole, pričom jednu z prekážok na tejto ceste predstavovali režimu nepohodlní a vzdorujúci evanjelickí biskupi, ktorí sa netajili svojimi občianskymi postojmi.

S. Kovarčík sa prihovárал biskupovi Osuskému nasledujúcimi slovami: „Vo Vás vidíme jeho [t. j. Krmanovho] nástupcu, na Vás sa spoliehame vo všetkých cirkevných záležitostiach, a zároveň Vás ubezpečujeme, že iskra z minulých, pred 200-ročných dôb ešte nevyhasla v potomstve. Keď by snáď, nedaj Bože, i zo starých dejov sa malo [niečo] opakovať, sme tu tak ako jeden všetci bez rozdielu.“³⁹

Verejne vyslovená analógia medzi mŕtvym superintendentom Krmanom a živým biskupom Osuským odzrkadľovala pocity, ktoré sa šírili medzi

38 Hurban stojí v spomínanej triadickej schéme uprostred, medzi Krmanom a Štefánikom. S Myjavou ho však v symbolických reprezentáciách primárne nespája jeho profesia evanjelického farára, ako je to v prípade D. Krmana, ale vodcovská rola v boji za národnú slobodu Slovákov: v roku 1848 Myjava práve prostredníctvom Hurbana vstúpila na scénu tzv. veľkých dejín. Táto udalosť, resp. tento historický naratív bol najmä po roku 1918 myjavskému obyvateľstvu sugerovaný v idealizovanej podobe prostredníctvom rôznych mediálnych foriem (slávnostné prejavy a kázne, prednášky, historické články v tlači atď.). Na jednej strane sa od neho odvíjal autostereotyp *hrdinskej Myjavy*, na druhej strane zvyčajne mal pozíciu Myjavy v príbehu národných dejín.

39 Dozvky Krmanových osláv na Myjave. In: *Dedictvo Krmanovo*, roč. 2, 1940, č. 11, s. 173.

56 roč. 64, 2017, č. 1 evanjelickým obyvateľstvom Myjavy. Hrdosť na „nášho“ významného predka sa spájala s obavami z možného budúceho vývoja a provokovala k postojom, ktoré nemali ďaleko od scenára z roku 1729. Na druhej strane sa ambície miestnych elít zviditeľniť prostredníctvom Krmanovej pamiatky Myjavu v celoslovenskom rámci prelínali so stratégiou vedenia evanjelickej cirkvi, uplatňovanou voči ľudáckemu režimu a vládneému establishmentu. Cirkev totiž využívala oslavy okrúhlych výročí významných historických udalostí či osobností, na pozdvihnutie evanjelického povedomia, ale aj na posilnenie konfesionálnej súdržnosti a solidarity veriacich. Rovnako ich však využívala na artikulovanie kritických, niekedy vyslovene opozičných názorov.

V tomto zmysle vyznela aj slávnostná akadémia, ktorú pripravilo myjavské Združenie evanjelickej mládeže. V rámci programu odznela recitácia básne *Nad hrobom mučeníckym*. Jej autorka, Anna Lacková-Zora,⁴⁰ podala vo svojich veršoch značne idealizovaný a schematický obraz Daniela Krmana ako nevinnéj obete, ktorý trpel jedine za svoju evanjelickú vieru, lebo sa verne pridržal Ježiša Krista a odmietal uctievanie svätcov.⁴¹

Zdôrazňovanie luteránskeho kristocentrizmu a negatívne vymedzovanie sa voči katolíckemu kultu svätých v tomto básnickom texte korešpondovalo s podstatou reformačného učenia, ktoré uctievanie svätcov hodnotí ako protikresťanské, pohanské a modlárske.⁴² Obeidva tieto fenomény predstavovali a dodnes predstavujú dôležité indikátory „našej“ a „inej/cudzej/nepriateľskej“ viery, pričom ich reflektuje aj bežný veriaci. Preto je nepodstatná a bezpredmetná prípadná otázka, či autorka a čitatelia jej básne, resp. účastníci slávnostnej akadémie, na ktorej bola recitovaná, poznali fakty zo súdneho procesu s Krmanom a či teda konkrétne vedeli o tom, že Krman bol okrem iného obžalovaný aj z rúhania sa voči sv. Jánovi Nepomuckému a sv. Štefanovi, apoštolskému kráľovi Uhorska.⁴³

Hlásenie sa ku Krmanovi ako k „nášmu“ trpiacemu predkovi, ktorý sa pre odmietanie modlárstva stal obeťou niekdajších nepriateľov, posilňovalo nielen vytýčenú pomyselnú hranicu medzi skupinou „my“ a „oni“ pri spätnom pohľade do rekatolizačnej minulosti, ale aj aktuálne, v prežívanej realite ľudáckeho režimu. Sekundárne bolo totiž toto básnické posolstvo možné dešifrovať aj ako polemiku s vodcovským kultom Andreja Hlinku.⁴⁴

Program akadémie zavŕšilo divadelné predstavenie, ktoré v podobe jednoaktovky pod názvom *Krmanova smrť* napísal myjavský farár Július Cibulka.⁴⁵ Ochoťnícka inscenácia zachytávala posledné chvíle Krmanovho života vo väzení

40 Anna Lacková-Zora bola manželkou myjavského evanjelického farára Pavla Lacku. Do vedomia širšej slovenskej verejnosti sa zapísala predovšetkým vďaka svojim historickým románom (Anička Jurkovičová, Z čirej lásky). Spomínanú báseň uverejnila aj myjavská cirkevná tlač - LACKOVÁ, Anna: *Nad hrobom mučeníckym*. In: *Dedictvo Krmanovo*, roč. 2, 1940, č. 19, s. 141.

41 Autorkin básnický text ilustruje skutočnosť, ako bola z protestantskej verzie historického naratívu o Krmanovi, resp. z krmanovských symbolických reprezentácií vytváraná spomienka na myjavskú vzburu, za ktorú bol podľa dobovej katolíckej interpretácie osobne zodpovedný práve D. Krman.

42 *Dr. Martin Luther. Výber zo spisov. Zost. Ján Michalko a Rudolf Košťal*. Bratislava - Liptovský Mikuláš: Vesna - Transcius, 1990, s. 39.

43 Podrobnejšie v Szimonidesz, c. d., s. 40, 41, 91.

44 Podrobnejšie pozri v štúdiu MACHO, Peter: „Vzpomínejte na vúdce své...“ Oslavy 200. výročia smrti Daniela Krmana roku 1940 v kontexte ľudáckeho režimu a protestantskej rezistencie. In: *OS - Fórum občianskej spoločnosti*, roč. 10, 2006, č. 1 - 2, s. 116 - 129.

45 CIBULKA, Július: *Krmanova smrť. Historický obraz v jednom dejstve*. Myjava, 1940.

Bratislavského hradu a pokus príslušníkov jezuitského rádu o jeho návrat do lona katolíckej cirkvi. Konverzný obrad, ktorý sa vo väčšine krmanovských literárnych diel luteránskej proveniencie premieňal na veľkú metaforu násilia a znásilňovania,⁴⁶ sa však v Cibulkovej interpretácii minul účinkom. Skôr než ho jezuiti stihli vykonať, Krman zomrel. Inscenácia teda v konečnom dôsledku vyznela ako Krmanov osobný triumf a víťazstvo evanjelickej viery. Možno ju pokladať za špecifickú umeleckú výpoveď, ktorá je vlastne polemikou, resp. odpoveďou na oficiálny výklad záveru Krmanovho života v podaní katolíckej cirkvi. Je totiž všeobecne známe, že Krmanove telesné pozostatky neboli vydané jeho rodine, ale ostrihomský arcibiskup dal Krmanovi vystrojiť katolícky pohreb a následne ho nechal pochovať v krypte bratislavského Dómu sv. Martina. Tento propagandistický krok najvyššieho predstaviteľa cirkevnej hierarchie mal za cieľ na jednej strane posilniť prestíž rímskokatolíckej cirkvi, na strane druhej mal protestantom odobrať ich symbol, paralyzovať ako-tak pretrvávajúcu súdržnosť náboženskej komunity a vernosť augsburskej konfesii.

Pre samotné myjavské obecnstvo, prítomné na slávnostnej akadémii, tak bolo spomínané divadelné predstavenie výnimočné ešte v jednej súvislosti. Z hľadiska historickej pamäti môžeme totiž o básni A. Lackovej-Zory hovoriť len ako o spomienke, ale Cibulkova dramatizácia bola niečím iným – *sprítomnením*. Autor nechal po dvesto rokoch Krmana nanovo zomierať priamo pred zrakom myjavského publika. Poskytol mu vlastnú verziu záveru Krmanovho života, ktorá bola odlišná od oficiálnej katolíckej interpretácie a ktorá korešpondovala s presvedčením pretrvávajúcim v pamäti evanjelictva, že sa totiž jezuitom nepodarilo prinútiť Krmana, aby prestúpil na katolícku vieru. Potomkovia sa stali svedkami jeho zomierania a smrti a videli to, čo bolo ich predkom odopreté. Sprítomnenie minulosti im tak poskytlo určitú satisfakciu a v symbolickej rovine vrátilo mŕtveho, jezuitmi „ukradnutého“ Krmana jeho vlastnej náboženskej komunite, myjavským evanjelikom.

V tomto zmysle komentoval život a odkaz D. Krmana, ale aj posledné chvíle jeho života, dozorca cirkevného zboru Ján Bradáč na pôde Slovenskej evanjelickej jednoty: „vyzdvihol menovite (...) [Krmanovu] neúnavnú činnosť vo viere v Pána svojho a vernosť k cirkvi, za čo bol preháňaný, väznený, mučený a po jedenásťročnom žalároveaní umrel ako sedemdesiatsedemročný starec s oblátkou v ústach, ktorú mu jezuiti nasilu strčili, aby mohli skalíť jeho pamiatku u evanjelikov, tvrdiac, že zaprel svoju vieru. Toto sa im však nepodarilo, lebo podvod jezuitov bol príliš jasný a pamiatka trpiteľa Krmana ostáva slávna a nepoškvrnená medzi nami.“⁴⁷

Siroty v Krmanovom dome lásky treba vychovávať v Hurbanovom a Štefánikovom národnom duchu

Súčasnou pietnej spomienky na Daniela Krmana bola aj slávnosť na stavenisku nového objektu miestneho sirotinca a chudobinca, ktorý dostal názov Krmanov

46 Podrobnejšie pozri MACHO, Peter: „Ten starý nepriateľ zkazit by nás chcel...“ Obraz rekatolizácie a jezuitov v literárnych dielach protestantskej proveniencie a ľudácky režim. In: HLAVAČKA, Milan – MARÉS, Antoine – POKORNÁ, Magdaléna et alii: *Paměť míst, události a osobnosti: historie jako identita a manipulace*. Praha : Historický ústav, 2011, s. 244 – 264.

47 Zo Slovenskej evanjelickej jednoty. In: *Dedictvo Krmanovo*, roč. 2, 1940, č. 5, s. 76 – 78.

58 dom lásky. Jeho výstavbu podporili aj štátne úrady. Svoju podporu však podmienili požiadavkou, aby boli do sirotinca prijímané deti bez ohľadu na náboženskú príslušnosť. Medzi podporovateľov vybudovania tohto zariadenia patrili aj cirkevné štruktúry, konkrétne Nitriansky seniorát evanjelickej cirkvi. V jeho mene na slávnosti prehovoril Ján Lichner, ktorý apeloval na zriaďovateľa i na budúcich vychovávateľov sirotinca, aby mladú generáciu vychovávali v duchu odkazu národných vodcov Hurbana a Štefánika. Táto skutočnosť je zaujímavá z toho dôvodu, že opäť ilustruje vytesňovanie Krmana z nacionalistického diskurzu. Hoci sirotiniec dostal meno po Krmanovi, spoločná výchova všetkých detí mala prebiehať na nadkonfesionálnej, teda národnej báze. Na rozdiel od Krmana boli obidve historické osobnosti, teda Hurban a Štefánik, akceptované ako (celo)národné symboly aj v katolíckom prostredí. Predpokladalo sa teda, že proti takto deklarovanej výchove detí nebudú z katolíckej strany vznášané námietky.⁴⁸

Hoci sa v rámci krmanovských osláv objavili aj hlasy, ktoré by sa dali interpretovať ako určitý pokus o ekumenizmus na lokálnej úrovni, predsa len prevládala tendencia vtlčiť tomuto cirkevno-náboženskému podujatiu pečat' luteránskeho konfesionizmu.

Starosta Myjavy Ján Sládeček vo svojom prejave napr. zdôraznil, že pomenovanie námestia po Krmanovi odsúhlasili všetci členovia obecného zastupiteľstva bez ohľadu na konfesionálnu príslušnosť. Túto skutočnosť prezentoval ako prejav vzájomnej (nadkonfesionálnej) spolupráce: „daný je najlepší predpoklad k bratskému spolunažívaniu všetkých občanov, náboženským vyznaním rozdelných, ale sväzkom národa spojených.“ Vyjadril dokonca presvedčenie, že Krman sa stane vzorom pre všetkých obyvateľov Myjavy (teda aj pre katolíkov), že nebude „príčinou prízvukovania rozdielu, ale symbolom vernosti a stálosti v tom, čo je každému pre jeho vlastné presvedčenie drahým“.⁴⁹

Táto nepochybne ušľachtilá, ale trochu naivná predstava však narážala na realitu dňa, lebo symbolické reprezentácie, ktoré boli v rámci osláv šírené do radov myjavského (i ostatného evanjelického) obyvateľstva, v podstate spomínané rozdiely posilňovali a legitimizovali. Krman bol totiž v rámci osláv prezentovaný ako evanjelický mučeník, trpiteľ za evanjelickú vieru, pričom sa zdôrazňovalo, že okrem iného trpel (aj) za svoj osobný kristocentrizmus, ktorý je zrkadlovým obrazom, presným opakom tradičnej katolíckej úcty k svätcom. Protestantský kristocentrizmus a katolícky kult svätých sa navzájom vylučujú. Úcta k svätým je pritom nielen dôležitou súčasťou osobnej viery každého veriaceho katolíka, ale aj indikátorom konfesionálnej príslušnosti, nevyhnutne teda prispieva k uvedomeniu si odlišnosti a rozdielnosti na pomyselných osiach „my“ (= katolíci) kontra „oni“ (= luteráni). Opätovne zdôrazňujem, tentokrát však z inej pozície, že vôbec nie je podstatné, či praktizujúci katolíci poznali fakty zo súdneho procesu s Krmanom, teda či vedel, že Krmana obžalovali z urážky konkrétnych katolíckych svätcov. Podstatná bola skutočnosť, že producenti a distribútori symbolických

48 O politickom rozmere Lichnerovho prejavu pozri podrobnejšie v štúdiu MACHO, Peter: „Vzpomínejte na vůdce své...“ Oslavy 200. výročia smrti Daniela Krmana roku 1940 v kontexte ľudáckeho režimu a protestantskej rezistencie. In: *OS - Fórum občianskej spoločnosti*, roč. 10, 2006, č. 1 - 2, s. 116 - 129.

49 Dozvyky Krmanových osláv na Myjave. In: *Dedictvo Krmanovo*, roč. 2, 1940, č. 11, s. 184.

reprezentácií⁵⁰ v rámci osláv Krmanov negatívny postoj voči kultu svätých ako takému otvorene zdôrazňovali, vedome s ním pracovali a programovo ho využili ako dôkaz luteránskej pravovernosti myjavského superintendenta (viď napr. básnický text A. Lackovej-Zory).

Na základe týchto skutočností môžeme vyvodiť záver, že Krman nemohol fungovať ako „náš“ symbol akceptovaný aj v katolíckom prostredí, ako médium interkonfesionálneho konsenzu, hoci aj len v lokálnom rámci Myjavy. Naopak, treba jednoznačne konštatovať, že príbeh a obraz Krmana ako mučeníka evanjelickej viery bol a je nástrojom petrifikovania konfesionálnych rozdielov na lokálnej úrovni, ale aj v celoslovenskom rámci. Vyplýva to z jeho podstaty, z jeho charakteru ako konštruktu, ktorý je primárne utváraný konfesionálnymi determinantami.

Celkovo možno povedať, že Krmanove oslavy sa stali platformou na vyjadrenie nesúhlasu s ľudáckym režimom. Protestantskému spoločenstvu, resp. prítomným veriacim sa prostredníctvom Krmanovho životného príbehu podsúvala predstava o tom, že ľudácky režim je podobný tomu „jezuitskému“ (rozumej: rekatolizačnému) spreď dvesto rokov. Oslavy prostredníctvom symbolických reprezentácií, v ktorých na jednej strane dominoval stereotyp zlých a násilníckych jezuitov a na strane druhej ako jeho protipól fungoval idealizovaný obraz evanjelického mučeníka Daniela Krmana, prispeli k posilneniu konfesionálnej identity evanjelikov. Zároveň však v súlade so stratégiou vedenia cirkvi pomáhali v radoch veriacich vytvoriť psychické a mentálne bariéry, ktoré pripravili evanjelického kresťana na duchovnú a kultúrno-historickú rezistenciu voči autoritatívnemu, resp. totalitnému režimu.

V septembri 1940 teda Myjava vyslala odkaz pre celé Slovensko, že Daniel Krman je stále dôležitou súčasťou symbolického inštrumentária posilňujúceho súdržnosť a integritu luteránskej komunity, že pre každého príslušníka evanjelickej cirkvi je stále pozitívnym vzorom, hodným nasledovania.

Namiesto záveru

V období komunistického režimu sa pamäť na Daniela Krmana udržiavala v myjavskom prostredí v podstate len na pôde cirkevného zboru. Mesačník *Dedictvo Krmanovo* prestal pod tlakom nového režimu vychádzať v roku 1948, podobný osud stihol Krmanov kruh študujúcej mládeže na Myjave.⁵¹ Pre celkovú atmosféru v spoločnosti bolo typické, že akýkoľvek kňaz z minulosti, každá významnejšia duchovná osoba, predstavovala pre režim nežiadúci alebo prinajmenšom podozrivý symbol.

Príznačná je skutočnosť, že snaha zhmotniť vo verejnom priestore Myjavy stodvadsaťročnú pamiatku hurbanovského povstania z roku 1848 inšpirovala reprezentantov mesta k predstave postaviť na námestí jazdeckú sochu Jozefa Miloslava Hurbana. Od realizácie tohto pomníka sa nakoniec upustilo, lebo

50 Pod producentmi mám na mysli napr. autorov literárnych (básnických alebo dramatických) textov; medzi distribútorov, teda šíriteľov symbolických reprezentácií možno zaradiť napr. recitátorov, divadelných ochotníkov atď. Pozícia slávnostného rečníka alebo slávnostného kazateľa umožňuje o týchto aktéroch spravídla uvažovať ako o producentovi (teda pôvodcovi/autorovi), ale zároveň aj ako o distribútorovi (teda šíriteľovi) symbolických reprezentácií.

51 Podrobnejší výskum týkajúci sa všetkých etáp komunistického režimu a jeho vzťahu k lokálnym symbolom v myjavskom prostredí nás ešte len čaká.

60 odborníci na kompetentných miestach upozorňovali na nečasovosť uvedeného projektu (rozumej: na jeho nepriechodnosť v štruktúrach a grémiách komunistickej strany), keďže Hurban bol kňazom.⁵²

Paradoxom zostáva, že v roku 1963 sa v Omšení podarilo presadiť do verejného priestoru meno iného kňaza, práve Daniela Krmana. Nešlo však o pomník, ale iba o pamätnú tabuľu, pričom kňazské pôsobenie tejto historickej osobnosti sa „cudne“ zamlčalo. Symbolické reprezentácie vtedy smerovali k tomu, aby verejnosti sprostredkovali redukovaný, takpovediac „vypreparovaný“⁵³ obraz Krmana, teda predovšetkým ako významného barokového spisovateľa a prekladateľa. Nazdávam sa, že práve takto štrukturovaný obraz Krmana „spriechoďnil“ akceptáciu pamätnej tabule (otázne je, do akej miery aj samotného Krmana ako symbolu) zrejme nielen v príslušných komunistických orgánoch, v schvaľovacích komisiách, ale – paradoxne – aj medzi miestnym obyvateľstvom, ktoré je v súčasnosti v drvivej väčšine katolíckeho vierovyznania.⁵⁴

V myjavskom prostredí nastala zmena až v súvislosti s nežnou revolúciou v roku 1989: s nastupujúcim politickým pluralizmom a formovaním občianskej spoločnosti na lokálnej úrovni sa začali vracáť jednotlivé myjavské symboly, najmä Štefánik a Krman, na stránky miestnej tlače,⁵⁵ ale aj priamo do verejného života mesta. V tomto zmysle predstavoval zásadný prelom rok 1990, v ktorom si Myjava i celé slovenské evanjelictvo pripomenuli 250. výročie Krmanovej smrti. Súčasťou podujatia boli nielen slávnostné služby Božie v myjavskom evanjelickej chráme a odhalenie Krmanovej busty v jeho interiéri, ale aj vnútromisijné podujatie v miestnom amfiteátri Trnovec. V kultúrnej časti programu vystúpili známe herecké osobnosti. Obecenstvo si napr. v podaní Júliusa Pántika vypočulo úryvok z Krmanovho *Itineraria*. Výrazný symbolický rozmer malo vystúpenie troch evanjelických duchovných, ktorí v danom momente pôsobili v cirkevných zboroch, historicky spätých s osobnosťou D. Krmana: Ján Zemánek prehovoril v mene cirkevného zboru na blízkej Turej Lúke, Ján Beňuch za žilinský a Daniel Midriak za ružomerský cirkevný zbor.

Oslavy sa niesli v duchu širšej občianskej a ekumenickej spolupráce, zúčastnil sa ich aj predseda Slovenskej národnej rady František Mikloško. Tento významný predstaviteľ katolíckeho disentu adresoval evanjelikom pamätné slová: „chcel by som využiť túto príležitosť, aby som sa ako roduverný katolík (...) ospravedlnil za všetky príkoria, ktorých sa vám dostalo zo strany katolíkov. Stojíme na prahu tretieho tisícročia, pre nás kresťanov to bude dvetisíc rokov od chvíle, keď

52 V konečnom dôsledku sa podarilo presadiť a realizovať adaptáciu tzv. kolényovského domu na Múzeum SNR; aj tento projekt však pokladal prezident Antonín Novotný za nevhodný – označil ho za prejav slovenského nacionalizmu. GÁLIK, Ján: *Myjava v obrazoch histórie. Druhý diel*. Myjava : vlastným nákladom autora s podporou firmy STAR, spol. s r. o., 2013, s. 178.

53 V podstate išlo o snahu vyprodukovať nielen odkonfesionálny, ale aj „odcirkevný“ obraz Krmana, teda obraz zbavený väzieb voči inštitucionálnej cirkvi.

54 Pôvodne som v rámci výskumu, ktorý predchádzal koncipovaniu tejto štúdie, analyzoval aj úradnú korešpondenciu z roku 2003, týkajúcu sa pamätnej tabule v Omšení, resp. údajnej snahy o jej odstránenie. Nakoniec som sa rozhodol túto časť vynechať a po doplnení výskumu na túto tému publikovať samostatný príspevok.

55 Od r. 1992 začal znovu vychádzať aj zborový časopis (s upraveným názvom) *Dedičstvo Krmanovo*.

prišiel na túto zem Ježiš Kristus, aby priniesol posolstvo lásky. Stojíme na prahu tohto výročia, aby sme sa zamysleli, čo sme urobili všetci s týmto posolstvom.“⁵⁶

Citátom z tohto historicky významného prejavu text mojej štúdie končím, hoci samotná téma má nepochybne pokračovanie. Zodpovedanie otázok, napr. aké miesto dnes, v 21. storočí, zaujíma Daniel Krman v hierarchii myjavských symbolov, akú aktuálnu úlohu zohráva v rámci identifikačných procesov, prípadne či oslovuje len staršie vekové ročníky alebo aj mladú generáciu, však ponechávam na ďalší vedecký výskum.

Štúdia vznikla na základe výskumu realizovaného v rámci grantového projektu VEGA 2/0139/13 *Historická pamät a dejiny Slovenska – procesy inštrumentalizácie a manipulácie v 19. a 20. storočí*, ktorý sa v rokoch 2013 – 2016 riešil na pôde Historického ústavu SAV. Vedúci riešiteľ Mgr. Peter Macho, PhD.

Pramene

- BODNÁR, Július (zost.): *Dr. Milan R. Štefánik a jeho prvý pomník na Myjave*. K slávnosti odhalenia pomníka dňa 10. júla 1921. roku vydala Telocvičná jednota Sokol na Myjave.
- BODNÁR, Július: Meštianska škola Daniela Krmana. In: *Noviny zpod Bradla*, roč. 4, 12. 9. 1924, č. 36, s. 1 – 2.
- BODNÁR, Július (zost.): *Myjava*. Myjava : Daniel Pažický, 1911.
- BODNÁR, Július: Myjavské zvony. In: *Noviny zpod Bradla*, roč. 3, 19. 10. 1923, č. 43, s. 1.
- BODNÁR, Július: Veľký deň Myjavy a jej okolia. In: *Noviny zpod Bradla*, roč. 3, 6. 7. 1923, č. 28, s. 1 – 2.
- [BODNÁR, Július]: *Verše, ktoré pri poslednej počestnosti v Pánu zosnulého Michala Šimonoviča, ev. a. v. kantora-učiteľa cirkve ev. myjavskej povedal Július Bodnár, ev. farár bukovský*. Myjava, [1919].
- BRADÁČ, Ján: *Prednáška o superintendentovi Danielovi Krmanovi (K 200-ročnej pamiatke jeho mučeníckej smrti) 1740 – 1940*. Myjava : Daniel Pažický, 1940.
- B. V. [= Branislav Varsík]: Daniel Krman. Život, dielo a význam (dokončenie). In: *Noviny zpod Bradla*, roč. 2, 18. 8. 1922, č. 33, s. 1 – 2.
- CIBULKA, Július: *Krmanova smrť. Historický obraz v jednom dejstve*. Myjava, 1940.
- Dozvuky Krmanových osláv na Myjave. In: *Dedictvo Krmanovo*, roč. 2, 1940, č. 11, s. 173.
- Dr. Martin Luther. Výber zo spisov*. Zost. Ján Michalko a Rudolf Košťal. Bratislava – Liptovský Mikuláš : Vesna – Transcius, 1990.
- Historický kútik. In: *Dedictvo Krmanovo*, roč. 1, 1939, č. 1 – 3, s. 12.
- LACKO, Ján: Dvestoročná pamiatka uväznenia biskupa Daniela Krmana. In: *Tranovský evanjelický kalendár*, 1929, s. 81 – 96.
- LACKOVÁ, Anna: Nad hrobom mučeníckym. In: *Dedictvo Krmanovo*, roč. 2, 1940, č. 19, s. 141.
- LOMBARDINI, Alexander: Slovenský Plutarch. Daniel Krman. In: *Slovenské pohľady*, roč. 6, 1886, č. 12, s. 270 – 278.

56 Citované podľa GÁLIK, Ján: *Myjava v obrazoch histórie. Druhý diel*. Myjava : vlastným nákladom autora s podporou firmy STAR, spol. s r. o., 2013, s. 425.

- 62 MILICA: Myjavská povest' o Danielovi Krmanovi. In: *Tranovský evanjelický kalendár na rok 1935*, s. 112 – 118.
- O Krmanovom meste a okolí. Dvanásť sjazd evanjelickej mládeže v dňoch 28. – 30. júna 1933 na Myjave*. Myjava : Daniel Pažický, 1933.
- Slávnosť posvätenia zvonov a opraveného organu ev. a. v. cirkve myjavskej. In: *Noviny zpod Bradla*, roč. 3, 2. 11. 1923, č. 45, s. 1 – 2.
- [TROKAN, Ján]: *Mijawa s nowim wekom. Básen we čtírech zpewoch od Jána Trokana, rodom Mijawana*. W Skalici, písmom a tlačiwom Fr. X. Škarnicla a Sinow, 1851.
- ZIMA, Štefan: Z činnosti študujúcej mládeže na Myjave. In: *Slobodný Slovák*, roč. 3, 17. 1. 1920, č. 3, s. 3.
- Zo Slovenskej evanjelickej jednoty. In: *Dedictvo Krmanovo*, roč. 2, 1940, č. 5, s. 76 – 78.
- ZSILINSZKY, Michal: *Život a diela Daniela Krmana, evanj. biskupa 1663 – 1740*. Senica, 1901.

Literatúra

- FABRY, Rudolf a kol.: *Myjava našej jari*. Bratislava : Obzor, 1968.
- GÁLIK, Ján: *Myjava v obrazoch histórie (1. diel)*. Myjava : vlastným nákladom autora s podporou firmy STAR, spol. s r. o., 2010.
- GÁLIK, Ján: *Myjava v obrazoch histórie. Druhý diel*. Myjava : vlastným nákladom autora s podporou firmy STAR, spol. s r. o., 2013.
- MACHO, Peter: „Vzpomínejte na vůdce své...“ Oslavy 200. výročia smrti Daniela Krmana roku 1940 v kontexte ľudáckeho režimu a protestantskej rezistencie. In: *OS – Fórum občianskej spoločnosti*, roč. 10, 2006, č. 1 – 2, s. 116 – 129.
- MACHO, Peter: „Ten starý nepřítel zkazit by nás chtěl...“ Obraz rekatolizácie a jezuitov v literárnych dielach protestantskej proveniencie a ľudácky režim. In: HLAVAČKA, Milan – MARÉS, Antoine – POKORNÁ, Magdaléna et alii: *Paměť míst, událostí a osobností: historie jako identita a manipulace*. Praha : Historický ústav, 2011, s. 244 – 264.
- SZIMONIDESZ, Ludovít: *Proces s Danielom Krmanom*. Liptovský Sv. Mikuláš : Tranoscus, 1940.
- ZSILINSZKY, Michal: *Život a diela Daniela Krmana, evanj. biskupa 1663 – 1740*. Senica, 1901.

Mgr. Peter Macho, PhD.
Historický ústav SAV
Klemensova 19
P. O. Box 198
814 99 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: peter.macho64@gmail.com